37. ՁԸԿԱՄ ՀԸՐԵՎԱՆԸ

Ինիս ա, չինիս մին մարթ, մին կնեգ։ Ըտրանց ինիս ա օխտը տղա։ Էտ տղերքյը միշտ քյիս ըն իլալ ուրանց հնգյերունցը կոխկը։ Խուսես ըն, պեն ըն ընես, էլհա ետ տրռտս, կյաս տոն։

Մին օր էլ ըտրանք քյեցալ ըն ուրանց հնգյերունցը կոշտը։ Էտ հնգյերունքը ըսկսալ ըն ուրանց քուվերցը անա խոսիլը, էտ ախպերքյը շատ ըն բիքյիփացալ, ուրանց քուր չի իլալ, վեր ուրանք էլ ուրանց քուվերը անա խոսին, տրանք ըստղան շատ ռեքյեփ տուս ըն կյաս, կյաս տոն։

Մարը հրցնըմ ա, տղերանցը, թա. — Բալա, խե՞ իտի ռեքեփ ըք։

Մեծ տղան ասում ա. — Ա՛ մար, խե՞ մրեզ էլ չօնինք մին քուր, վեր մունք էլ մեր քուվերը անա խոսինքյ, էտ մինն էլ վեր պիրիս, տղա ինի, մունք տանան կըլոխ ընք յոր ուննական, քյնինքյ։

Էտ տղերանցը մարը էտ մին քանի օրեն ղաթըմը պիտի խոխա պիրեր, տղերքը եր ըն կնաս տանաս մորը քեփը խարար ա։

Ըտրանք մուտումաս ըն մորը ըսես.— Ա՛ մար, դե մունք քյիս ընք վրերսի, վեր տու իտի յրս, խոխան վեր պիրիս, թա ախճիգյ ինի, չխարակը կտինիս կտրեն, թա տղա ինի, կյութանը կտինիս, վեր տուս կյանք շենին կլոխը, հանցու վեր գյիդանք տղա յրս պիրա՞լ, թա ախճիգյ, հանցու վեր գյիդանք, տոն կյալի յինք, թա չէ՞։

Էտ տղերքյը եր ըն կացալ քյեցալ։ Մարը վեր խոխան պիրալ ա, ախճիգյ ա իլալ, չխարակը եր ըն կալալ, տարալ տիրալ կտրեն։ Ուրունգյնատեմ ուրանց հրրևան մին չար պառավ էտ չխարակը եր ա կալալ,

տեղը կյուլթանը տիրալ։ Էտ տղերքյը վեր եկալ ըն, տրեսալ ուրանց տանը կտրեն կյուլթանը տըրած, էտ օխտը ախպերը ըտեղատ մին էլ ետ ըն տեռալ, կըլոխ եր կալալ, քյեցալ։ Տրանք քյեցալ ըն, քյեցալ, մին ծմակըմ վրենը կացալ, ուրանց հետե մին ըպրելի տեղ ճարալ, ըտեղ ըսկսալ ապրիլը։

Տրանք կուճի ախպորը թողալ ըն տանը , ուրանք քյեցալ վրերսի, էլա ուրուգյունը լոխ եկալ ըտեղ հավաք իլալ։

Շատ ա անց կընաս, խրեգյ ա անց կընաս, էտ ախճիգյը մըծընաս ա, ըսկսես ա տուս կյալը, ուրան հնգյերունցու կոխկը քյինիլ կյալը։

Մին օր էլ կոլան յոր ա ունես, քյինիս հնգյերունցու նհետ ճուրը։ Ըտեղ հնգյերունքը մարթը ուրանց ախպորցը անա ըսկսալ ըն խոսիլը։ Էտ ախճիգյը մնացալ ա սուս ըրած, վեչ մին պենա խոսալ չի՞, բըքյըփացալ ա։ Շուտ կոլան ճիրավ լցալ ա, եր կալալ, եկալ տոն։

Տա վեր եկալ ա տոն, սկսալ ա լաց ինիլը, մարը հրցրալ ա, թա. — Բալա, խե՞ լաց ըս ինիս։

Ախճիդյն ասալ ա,— Հո՞ ունց չի լաց ինիմ, մհենգյիս քյեցալ ըմ ճուրը, լոխ ըսկսալ ըն ուրանց ախպորցու անա խոսիլը, յըես էլ մնացալ ըմ ղրաղեն սուս ըրած, հալբաթ վեր ինձ էլ մին ախպեր ինար, մին խոսկ էլ յըես կըսի, ախեր մին ախպերը հի՞նչ ա, վեր ինի վրե՞չ, վեր պերալ չը՞ս։

Ըտեղ մարը լըցըկու

տեսնանք ախճիգյ ա՞, թա՞ տղա։ Էս ա ասում ընք»։ Վեր քու ախպորցըտ կյալի վախտն ա տռնաս, էտ մըեր հըրեվան չար պառավը, չխարակեն տեղը կյու̈թա̈ն ա տինիս։ Էնա քու ախպերք կյաս ըն, տըսնաս կյուլթա̈ն ա, կլո̈խ ըն յոր ունես, քյիս։ Հա̈լա̈ միչև մհենգյ էլ վեչ մին խա̈բա̈ր չիկա։

Էտ մարը վեր իտի լոխ ըսես ա, պրծնես, ախճիգյն ըսես ա.—Դե վեր իտի յա, յըես բեդի քյինիմ իմ ախպորցս ճարիմ։

Մարը տո̈ւս ա կյաս, խնթրես, ըղըչես, թա.— Մինա̈կ տու վըս մնացալ, տու վէլ քյիս ըս, մինա̈կ ըմ մնաս, քու հա̈ր էլ մըեռած ա։

Ախճիգյը սես ա.— Էտ լոխ ինձ հետի վեչ մին պեն չի, յըես պիտի կլո̈խ յոր օնիմ, քյնիմ։

Էտ լոխ ըսես ա, կլո̈խ յոր ունես, քյիս։

Քյիս ա, քյիս, ընգնես ա էլհա էտ ծըմակըտ։ Էտ ծմակումըտ շատ ա քյիս, խրեգյ ա քյիս, տըսնաս ա մին հեռե տեղ, մին ծոխ ա եր ինիս։ Էտ ծոխեն յրան ախճիգյը քյիս ա, տո̈ւս կյաս ըտեղ։ Ըսկըսես ա տո̈ռնը թակելը։ Մին տղա տո̈ռնը պնա̈ս ա, տսնաս, մին ախճիգյ ըտեղ վըեննը կացած։

Հրցնես ա.— Պա տո՞ւ հու վըս, հո՞ւնց ըս եկալ, հըսալ ըստեղ։

Ախճիգյն ըսես ա.— Հնգյերումցս նհետ ծըմակն ըմ եկալ, ընգահանց կուրցրալ ըմ, մհենգյ էլ մթնալ ա, գյգա̈ցալ չըմ հի՞նչ անիմ, լհա̈ էս ծոխեն յրան եկալ ըմ, տո̈ւս եկալ ըստեղ։

Էտ տղան ըսես ա.— Դե վեր իտի յա, եք մաչ ղոլը։

Էտ ախճիգյը քյիս ա մաչղոլ։

Վեր մթնես ա, տսնաս ա, վեր վեց հուքյի էլ եկեն վըերս ըրած։ Ըտրանք ըսկսես ըն հրցնիլը.— Էս հո՞ւ վա՞, հի՞նչ իլլա̈թ միլլա̈թ ա, վեր եկալ ա, տո̈ւս եկալ ըստեղ։

Էտ ախճիգյը ըսկսես ա կլխավը եկածը քաթ ընես։ Վըեր ուրան օխտը ախպեր ա իլա̈լ, տրանց քո̈ւր չի իլա̈լ։ Ըտրանք մին օր ո̈ւրա̈նց մորն ասալ ըն. «Էտ մինն էլ վեր ախճիգյ չի պիրիս, տանան կլո̈խ ընք յոր ուննական, քյինինքյ»։ Էնա տրանք քյըեցալ ըն վըերս, մորն ասալ. «Վեր տղա պիրիս՝ կյո̈ւթա̈նը կտնիս կտրեն, վեր ախճիգյ պիրիս՝ չխարակը»։ Էն ա իմար ինձ ա պիրիս, եր ա կնաս չխարակը տինիս կտրեն։ Վեր ախպորցուս կյա̈լի վախտըն ա ինիս, մեր հըրեվան չար պառավը չխարակը յոր ա ունես, տեղը կյո̈ւթա̈նը տինիս։ Ախպերքս վեր կյուլթա̈նը տըսնաս ըն, ետ ըն տըռնաս, քյինիս։ Էն քյնիլն ա վեր քյինիս ըն։ Վեր յըես մծացալ ըմ, իմ մոր անա հըրցրալ ըմ, վեր խե՞ մին ախպեր չօնիմ, իմ մար ըսկսալ ա էտ լոխ քաթ անելը, վեր քաթ ա ըրալ, պրծալ, ասալ ըմ. «Մամա՛, օղում ա հի՞նչ ինո̈ւմ

ա ինի՞, յրես բեդմա քյինիմ իմ ախպորցրս ճարիմ։ Իմ մար շատ ա լաց իլալ, թա պա յրես մնաս ըմ մինակ, քու հար մեռած, պա յրես էս տանը մինակ հո՞ւնց անիմ։ Ամմա յրես լսալ չըմ, ասալ ըմ վեր բեդմա ասածս կադարիմ։ Տանան կլնի ըմ եր կալալ, եկալ ընգալ ըստեղ, էս ծմակը, իմ ախպորցս քթենալի հետե։

Էտ ախճիգյը վեր պատմում ա, պրծնում, տրանք էտ ըխճկանը յոր ըն օրնմ ուրանց կոշտը, սկսըմ ըն լաց ինիլը, վեր տու վրս լհա մեր քուրը, մունք էլ քու ախպերքտ։ Էտ պեհերը լհա լոխ մեր կլոխն ա եկալ։

Ըստեղ էտ ախճիգյը ուրխնաս ա։

Տրանք ամեն օր տրան թուղես ըն տանը, ուրանք քյիս վրերսի։ Ամմեն դոնում տրան պահ ըն տաս, վեր կրակը հընգյցնի վուչ, միշտ կրակը վառած պահե, տոնը պեց չանի, վեր կյան ասին, ուրանց անա կման։

Տրանք ամեն օր իտի պահ ըն տաս, քյիս վրերսի։

Մին օր էլ ախճիգյը տանը նստած ա ինիս, մարը մենն ա ընդ-նես, շատ լաց ա ինիս, ըսկսես նղվարվիլը, իտի քունավ ա ընցնես։ Տա վեր քունավ ա ընցնես, բուրդան մին էլ վեր ա կընաս տրսնաս կրակը հանգյած։ Հի՞նչ անի, հի՞նչ չանի, տուս ա կյաս տոնը, տես ա յիշիս, տեն ա յիշիս, տսնաս մին հեռե տեղ մին ծոխ ա եր ինիս։ Էտ ծոխեն յրա քյիս ա, քյիս, ախրը հսնես ա էտ ծոխեն։ Տոնը թկես ա։ Տոնը պենաս ըն։ Տրսնաս ա մին պառավ էն ա կրակեն կոխ-կեն նստած։

Պառավը վեր տրան տրսնաս ա, ըսես ա.— Բա՛լա, շուտ ըրա քյինի, հի՞նչու վրս եկալ, էնա օխտը կլխանի գովը նստած, վեր եր կենա, քյրեզ ուտլական ա, օխտրինջի օրն ա, վեր էնա քոն։ Ըսօր պըտի եր կենա, շուտ ըրա, ճելլի քյնի։

Էտ ախճիգյը ասըմ ա. — Յրես կրակու վրմ եկալ, մին կրակ տոք, յոր օնիմ, քյինիմ։

Պառավըն ասըմ ա.— Պա հո՞ւնց տամ, դովը պողերը հմբարալ ա, ետավ քոն իլալ։

Ախճիգյն ասըմ ա.— Լավ, լհա մին պաած տո,— ետնան ուրան կլխավը եկածը ըսկսես ա նաղլ անիլ։

Պառավը տրսնաս ա, վեր շատ ա ղաչանք ընես, ըխճկանը ըսես ա. — Դե լավ, վեր իտի յա, հենե մկրատը ընդեղ տիրած, քյնի պեր, պողան կտրիմ քյրեզ տամ։

Էտ ախճիգյը ըսես ա.

— Լավ։

Քյիս ա մկրատը պիրիս, տաս պըռավեն։ Պառավը պողան կտրես ա, տաս ուրան, յոր ա ունես քյիս։ Էտ ախճիգյը վեր տոնավը ուղիս ա թա տուս կյա, ջուրումը մին թիլի կծեգյ ա ինիս։ Էտ կծկեն ճոնդը մնացած ա ինիս տռանը տակըմը։ Էտ թիլը հըղըցումը ետ տալավ էտ ախճիգյը կյաս ա տոն։ Վեր կյաս ա հսնես ուրանց տոնը, կծեգյն էլ պրծնես ա։ Նի յա մնես տոնը, կրակը վռես։

Ախպերքը կյաս ըն տոնը, հաց ըն ուտես, քոն ինիս, էլհա էքսը եր ըն կնաս, քյիս վըերսի։ Քուրը մնաս ա էլհա տանը։

Պատառ անց ա կընաս էտ ախճիգյը քյնալան ետը, գովը եր ա ենաս տրսնաս վեր կծկեն ճոնդը էն ա տանը մաչին։ Պառավան հըրցրնես ա. — Սա հի՞նչ պան ա։

Պառավը խուսես չի։

Ըսես ա.— Ըստեղ հո՞ւվ ա եկալ, հո՞ւ չի եկալ,— տոնը պնաս ա, էտ թիլին ճոնդը տսնաս ա, վեր հսնես ա մին օրիշ տեղ։ Յոր ա ունես էտ թիլին ճոնդը կյաս, տուս կյաս էտ օխտը ախպորցու տոնը։

Ախճիգյը պեց չընես։ Դովը մին էլ ա տոնը թրկես, ըսես ա. — Վեր պեց չըս ընես, մաննրտ տուսավը տուս կալ։

Էն ա ինիս քուրը տանը մինակ նստած։ Տոնը թրկես ա, թա պեց ըրա։ Քու ախպերքըտ մին մուտանա յըն քցում մաննրտ։ Էտ ախճիգյը մաննը մկնես ա։ Էտ գովը սկսես ա էտ ըխճկանը մաննը ծծելը։ Էնքան ծծես ա, վեր ախճիգյը ըշտրփես ա։ Դովը քյիս ա։ Ախպերքը կյաս ըն տոնը պինաս, նի մնես, տսնաս ուրանց քուրը ըշտափած։

Ետ ըն պիրիս, հրցնես ըն, թա.— Հո՞ւնց ա իլալ։

Քուրը պտմես ա։ Ախպերքը կլխու յըն ընգնես, վեր էտ գովին պեներն ա։

Ըստեղ տրանք մին պեն ըն սրքես, վեր գովին կանչին, սպանին։

Յոր ըն ունես օխտը ղզղան ճուր իփրցնես, մին մեծ վեր կտրես մղակեն ըռաշկին։ Դովին ծեն ըն տաս միթամ ղոնաղ, գովը կյաս ա, լհա կարպետը կոխելիս կլխեն յրան ընգնես ա վերեն մաչը։ Ախպերքը էտ օխտը ղզղան իփած ճուրը ըծես ըն կլխեն։ Վեղըն էլ կլխավը յրա տաս, ըստրկցնես։ Կյարունք ա կյաս։ Էտ ախճիգյն ուզես ա լավ ժնգյալավ հաց թխե։ Էտ գովին ապրած տեղը խե լավ ժանգյալ ա ինիս։ Քըղես ա կուտապ թխես։ Ուրուգյունը ախպերքյը կյաս ըն, ժընդյալավ հաց ա տաս ախպորցը։ Մին էլ տրսնաս ա վեր ախպերքյը վեչխար ըն տռնաս, օխտըն էլ լոխ վեչխար։ Քուրը լաց ա ընիս, գյիդաս չի, թա հինչ անե։ Ճարը կրտրած ամուն օր օխտը վեչխարնեն առաչն ըրած տնես ա ըրրծցնես, լաց ինիլավ, էլա պիրիս տոն։

Մին օր էլ վեր իտի լաց ինիլավ էտ վեշիարնեն տընես ա պըհես, մին ղուշ տսնաս ա վեր էտ ախճիգը լաց ա ինիս, ղուշը լուզու առած հրցնես ա.— Ա՛յ ախճիգ, խե՞ յըս լաց ինիս։

Էտ ախճիգը կլխավը եկածը պտմես ա էտ ղուշեն։ Էտ ղուշը տրան մին թեփուռ ա տաս, ըսես.

— Էտ թեփուռը տար թռչի ճըրումը, քսե ամման մինին աշ-կերը, սղննական ըն։

Էտ ախճիգը էտ թեփուռը յոր ա ունես, կյաս տոն։ Էտ թեփուռը թռչիս ա, քսիս վեշիարներեն աշկերը։ Ըտրանք մարթ ըն տըռնաս։

Քուրը սկսես ա ուրխանալը, վեր ուրան ախպերքը սղացալ ըն։

Ախպերքը ըսես ըն քուվերը.—Դե վեր իտի յա, եկեք քյնինքյ մեր ծնողներեն կոխկը։

Ըտրանք եր ըն կընաս, քյիս։ Քյիս ըն, քյիս տուս կյաս ուրանց տոնը, տըսնաս մարը պըռաված։

Էտ պառավը հրցնես ա.— Բալա, պա տուք հո՞ւ վըք։— Էտ տղեքյը ըսկսես ըն պատմիլը։ Էտ պառավըն էլ ուրան կլխավըն անցկացածն ա պըտմես։ Ըստեղ մարը կլխի յա ընգնես, վեր ըտրանք ուրան տղեքյը նան ախճիգն ը՞ն։ Տրանք էլ կլխի յըն ընգնես, վեր տա ուրանց մարըն ա՞։ Ըտրանա ետը լոխ մին տեղ սիրավ, միչև ուրանց գյանքեն վերչը ըպրես ըն։

Երգինքան իրեք խընձոր ա եր ընգնիս. մինը՝ ըսողեն, մինը՝ կյրողեն, մինն էլ՝ լըսողեն։